

## נרות שלמה ונרות זכריה <sup>1</sup>

"וְאֵת הַמְּנֹרוֹת חָמֵשׁ מִיָּמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמָאל לְפָנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוּר וְהַפָּרַח וְהַנֵּרוֹת וְהַמְּלָקָחִים זָהָב" (מלכים א ז מט).<sup>2</sup>

"רְאִיתִי וְהִנֵּה מְנֹרֶת זָהָב פְּלֵה וְגִלְהָה עַל רֵאשָׁה וְשִׁבְעָה נִרְתִּיָּה עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוֹצְקוֹת לְנֹרוֹת אַ שָׁר עַל רֵאשָׁה" (זכריה ד ב).

### מסכת מגילה דף לא עמוד א

... בחנוכה - בנשיאים. ומפטירין בנרות דזכריה.<sup>3</sup> ואי מיקלעי שתי שבתות, קמייתא - בנרות דזכריה, בתרייתא - בנרות שלמה.<sup>4</sup>

### ספר כלבו סימן כ <sup>5</sup>

ואם יהיו שני שבתות בחנוכה עושין כסדר הזה. ומפטיר בנרות זכריה מן "רני ושמחי" עד "תשואות חן חן לה". ובשבת שניה מפטיר נרות שלמה מן "ויעש חירום" עד "להיכל זהב". ואע"פ דנרות שלמה קדימי והיה בדן לקרותן בשבת ראשונה, כיון דנבואת זכריה הייתה על חורבן בי ת שני שבו היה נס חנוכה קורין בה בשבת ראשונה.<sup>6</sup>

### פסיקתא רבתי פרשה לה - "רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוך"

מה כתיב למעלה מן הענין? "ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה" (זכריה ב' ט') - מה "ואני"? אלא כך אמר הקב"ה: "אני וכל פמליא שלי נעשי ס לה חומה לירושלים לעתיד לבא ואני מצוה לה מלאכים לשומרה שנאמר "על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים" (ישעיה ס"ב ו'). וכי מאחר שהאש מוקף לה מי יכול להיכנס בתוכה? אלא לעתיד לבא צדיקים מהלכים באש כאדם שהוא מהלך בחמה ביום הצינה והיא עריבה עליו.<sup>7</sup>

<sup>1</sup> השנה זכינו לשתי שבתות חנוכה. בראשונה קוראים בהפטרה את "נרות זכריה" מבית שני (זכריה ב' ד); ובשניה, שבת זו, קוראים את "נרות שלמה" מבית ראשון (מלכים א ז מ). אירוע זה אינו כל כך נדיר כפי שאולי נדמה. אמנם בעשור הקודם הוא קרה פעם אחת, בתחילתו, בשנת תש"ן. אך בעשור הנוכחי הוא חל בשנים תש"ס, תשס"ג, ס"ד, ס"ז וגם בתש"ע הבאים עלינו לטובה. כמו כן הוא חל בשנים תש"מ, מ"ג ו- מ"ז. אירוע זה קורה בכל שנה שלימה (בה חשוון וכסלו הם חודשים מלאים - ל' יום) ושבה ראש השנה חל בשבת.

<sup>2</sup> נראה שפסוק זה הוא הסיבה לבחירת פרק זה ממלכים א להפטרות שבת שניה של חנוכה בדומה לפסוק הסמוך מזכריה שקראנו בשבת חנוכה הראשונה. שאם הייתה הכוונה לעצם חנוכה המקדש, הרי סביר יותר להתחיל בסוף פרק ז או תחילת פרק ח שם. המנורה ונרותיה הם העיקר. זו תמיכה נוספת לחנוכה כחג המנורה ונס השמן ולא הניצחון הצבאי, חידוש הריבונות ואף חנוכה המשכן. והגם שלא נמשכה מלכות חשמונאי ואף הסתיימה בכי רע (סוטה מט ע"ב), הנרות שהדליקו ממשיכים להעלות אור גם לאחר תקופתם, גם לאחר החורבן. ראה דברינו **אבל הנרות לעולם** בפרשת בהעלותך.

<sup>3</sup> הוא הפסוק שהבאנו לעיל: "ראיתי והנה מנורת זהב כולה וגולה על ראשה ושבעה נרותיה עליה ... ושנים זיתים עליה אחד מימין הגולה ואחד משמאלה".

<sup>4</sup> הוא הפסוק שהבאנו לעיל: "ויעש שלמה את כל הכלים ... ואת המנורות, חמש מימין וחמש משמאל לפני הדביר זהב סגור". ובמקבילה בדברי הימים ב ד ז: "ויעש את מנורות הזהב עשר קמפסטים ויתן בהיכל חמש מימין וחמש משמאל ל". ושם גם כיוונים עשרה ושולחנות עשרה. על עשר המנורות שעשה שלמה. ראה למשל ילקוט שמעוני מלכים א רמז קפה: "עשר כנגד עשרת הדברות, וכל מנורה היו בה שבעה נרות הרי שבעים כנגד שבעים אומות". ובמנחות צט ע"א: "עשר מנורות עשה שלמה, ולא היו מדליקין אלא בשל משה". המנורה האחת של משה והאחת של זכריה עדיפות על עשר המנורות של שלמה.

<sup>5</sup> ספר כלבו כולל הלכות, מנהגים ותקנות בנושאים שונים. הספר נכתב כנראה בידי ר' אהרן ב"ר יעקב הכהן מנרבונה שבפרובנס, אשר חי במאה ה-14-13. בשנת 1306 גורש מצרפת עם כל יהודיה, והתיישב באי מיורקה. (המידע מתוך פרויקט השר"ת, בר אילן).

<sup>6</sup> יש עדיפות לנרות זכריה על נרות שלמה (בית שני עדיף על בית ראשון!) לא רק בסדר הקדימות כמו השנה, אלא גם בכל השנים, שהן הרוב, בהן יש רק שבת חנוכה אחת שאז קוראים רק בנרות זכריה. זאת ועוד, שתי ההפטרות שייכות גם לפרשות אחרות. את נרות זכריה קוראים גם בפרשת בהעלותך ואת נרות שלמה בפרשת ויקהל (אשכנזים) ופקודי (ספרדים). הפטרת בהעלותך שכיחה יותר משום שאין בה, בד"כ, אירוע מיוחד, בעוד שפרשת ויקהל מחוברת פעמים רבות לפרשת פקודי ובשתייהן קוראים בד"כ הפטרה אחרת מארבע הפרשיות: החודש, שקלים וכו'. ולפי שיטות מסוימות (פסיקתא רבתי פרשה לה) נרות זכריה הם גם אחת משבע הפרשיות של נחמה (במקום "קומי אורי" שאנחנו אומרים היום). על דברי הכלבו בזכות עדיפות זכריה משום שחג חנוכה היה בבית שני, יכולים אנו להוסיף טעם נוסף שנבואת זכריה קשורה גם לימינו שכן סמל מדינת ישראל לקוח משם. ובבית יוסף אורח חיים סימן תרפד הביא בשם הר"ן טעם אחר להעדפת נרות זכריה "משום דנבואות עתיד נבנה". מקדש שלמה חרב, אך לנבואות זכריה ניתן עוד ליחל. גם המדרשים העדיפו את נבואת זכריה על פני ספר מלכים כפי שנראה להלן. להוציא את הדרשות על עשר המנורות הנ"ל, על הפטרת נרות שלמה אין כמעט מדרשים ולכן נמשיך בנרות זכריה.

<sup>7</sup> "ושכנתי בתוך" מזכיר את "ושכנתי בתוכם" שבמשכן משה (פרשת תרומה). אבל המדרש הולך חמישה פסוקים אחורה ומחבר את הפסוק הפותח את הפטרתנו עם הפסוק: "ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה" ומתאר מצב בו השכינה היא גם בתוך וגם מסביב. והאדם-הצדיק עומד באמצע. ואפשר ללכת עוד פסוק אחד אחורה "פרזות תשב ירושלים". עיר פתוחה שאי אפשר למוד אותה בחבל המידה (פסוקים ה-ט בזכריה פרק ב). אבל חומת אש מסביב יש בה וכבוד ה' בתוכה.

**ספר הכוזרי מאמר ב אות כד**

אמר החבר: הובשתני מלך כוזר, והעון הזה הוא אשר מנענו מהשלמת מה שיעדנו בו הא- להים בבית שני, כמה שאמר: "רני ושמחי בת ציון", כי כבר היה העניין הא- להי מזומן לחול כאשר בתחילה, אילו היו מסכימים כלם לשוב בנפש חפצה. אבל שבו מקצתם ונשארו רובם וגדוליהם בבבל רו צים בגלות ובעבודה שלא יפרדו ממשכנותיהם ועניניהם. ושמה על זה אמר שלמה: "אני ישנה ולבי ער" ... "קול דודי דופק" - קריאת הא- להים לשוב. "ישראשי נמלא טל", - על השכינה שיצאה מצללי המקדש. ומה שאמר: "פשטתי את כתנתי" - על עצלותם לשוב. "דודי שלח ידו מן החור" - על עזרא שהיה פוצר בהם ונחמיה והנביאים, עד שהודו קצתם לשוב הודאה בלתי גמורה ... ואין דבורנו: השתחוו להר קדשו, והשתחוו להדום רגליו, והמחזיר שכינתו לציון וזולת זה, אלא כצפוף הזרזיר ...<sup>8</sup>

**פסיקתא רבתי פרשה לה - "ונלוו גויים רבים אל ה' ביום ההוא"**

אמר רבי חנינא בר פפא: אין הכתוב מדבר אלא כנגד אותה שעה שהקב"ה דן את כל אומות העולם לעתיד לבוא. באותה השעה מביא הקב"ה את כל הגרים שנתגיירו בעולם הזה ודן את כל האומות בפניהם, ואומר להם: מפני מה הנחתם אותי ועבדתם את ע"ז שאין בה ממש? ואומרים לפניו: ריבוננו של עולם אם באנו לפתחך לא קבלתנו. אמר להם: יבואו הגרים שנתגיירו מכס ויעידו בכס. מיד מביא הקב"ה את כל הגרים שנתגיירו והם דנים אותן ואומרים לפניו: מפני מה הנחתם אותנו ועבדתם ע"ז שאין בהם ממש.<sup>9</sup>

**"לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה'"**

רש"י: זה סימן לך להבטיח את זרובבל כשם שהו יתים והשמן הזה נגמר מאליו לכל דבריו, כך לא בחיל ולא בכח שבכס תעשו את בנין ביתי.

אבן עזרא: כאשר ראיתי השמן נעשה מאיליו ודולק, ככה יבנה הבית לא בכח גדול שיש לזרובבל ולא ברוב חילו כי אם ברוח השם וסיועו.<sup>10</sup>

**פסיקתא רבתי פרשה ח - "ראיתי והנה מנורת זהב כולה"**

"בעת ההיא אחפש את יר ושלמים בנרות" (צפניה א יב) - אמרו לו ישראל: ריבון העולמים! הרי כל הפרוקופי (גדולה) שלנו "אחפש את ירושלים בנרות"? והיכן הוא הבטחת נביאים שהבטחתנו "לא יהיה לך השמש לאור יום וגו' והיה ה' לך לאור יומם" (ישעיה ס' יט) ואומר "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליו זרע" (שם שם א'), ואתה אומר "אחפש את ירושלים בנרות"? אמר להם הקב"ה: למה שאתם סבורים אינו כך, אלא כשם שהראיתיה לזכריה "והנה מנורת זהב כולה" - זו כנסת ישראל: "כלך יפה רעייתי" (שה"ש ד ז) ... וכך הראה

<sup>8</sup> זו תשובת רבי יהודה הלוי לשאלתו של מלך כוזר מדוע היהודים לא עולים לארץ ישראל. רבי יהודה הלוי רואה את נבואת זכריה בבית שני בראי של החמצה הגדולה של עם ישראל שאילו האמין ועלה בהמוניו מבבל לארץ ישראל, הייתה מתגשמת. וכונתו כמובן גם לדורו. והוא עצמו עלה לארץ ישראל. וגם אנו זכינו בע"ה. עוד על החמצה זו, ראה הביקורת הסמויה על עזרא עצמו שלא עלה ב"עליה הראשונה" ועל הפוליטיקה של זמנו, בשיר השירים רבה פרשה ה סימן א: "בההיא שעתא גזר ואמר דעבר פרת עבר דלא עבר לא יעבור. דניאל וסיעתו וחבורתו עלו באותה שעה אמרו מוטב שנאכל סעודת ארץ ישראל ונברך על א"י. עזרא וסיעתו וחבורתו לא עלו באותה שעה. ולמה לא עלה באותה שעה עזרא? שהיה צריך לברר תלמודו לפני ברוך בן נריה. ויעלה ברוך בן נריה! אלא אמרי ברוך בן נריה אדם גדול וישיש היה ואפילו בגלקטיקא לא היה יכול להיטען. אמר ריש לקיש: מהקב"ה היה שלא עלה עזרא באותה שעה, שאילו עלה עזרא באותה שעה היה לשטן לקטרג ולומר מוטב שישמש עזרא בכהונה גדולה מלשמש יהושע בן יהוצדק כהן גדול ...". וכמו כן, ראה הסיפור על ריש לקיש בגמרא יומא ט ע"ב: "ריש לקיש הוי סחי בירדנא, אתא רבה בר בר חנה יהב ליה ידא. אמר ליה: אלהא! סנינא לכו, דכתיב +שיר השירים ח+ אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז. אם עשיתם עצמכם כחומה ועליתם כולכם בימי עזרא - נמשלתם ככסף שאין רב שולט בו. עכשיו שעליתם כדלתות נמשלתם כארז שהרקב שולט בו". ואע"פ כן, אנו חוזרים וקוראים בנרות זכריה בתקווה שנבואתו תתגשם, במהרה בימינו, הגם שגם בימינו עם ישראל לא תמיד נענה לקריאה לעלות ולא בהמוניו.

<sup>9</sup> המדרש מתאר מצב עתידי בו לגרים יש תפקיד חשוב בהוכחה שמי שבאמת רצה יכול היה לקבל עליו את האמונה היהודית. מה לעניין גרים ושבתי חנוכה? לצערנו, סופה הטראגי של מלכות חשמונאי ידוע. שמונה ימים לא חר "ימי שמונה" של חנוכה חל י' בטבת שבו החל המצור על ירושלים. סוף זה קשור בהכנסת גויים רבים לעם ישראל שגירום היה מפוקפק. הורדוס הוא שירש את בית חשמונאי. ראה יבמות טז ע"א וכן בבא קמא לח ע"ב: "כל הכתמים הבאים מרקם טהורים". ראה שטיינזלץ שם על העיר רקם שהייתה ליד פטרה בגבול אדום.

<sup>10</sup> ברוח דומה כתבו גם רד"ק והמצודות. התשובה לשאלת המלאך: "הלוא ידעת מה המה אלה?" היא שהזית והמנורה הבושרת מכוחו, מסמלים את "לא בחיל ולא בכוח". אבל מה בדיוק הדימוי וההשוואה? מה פירוש דברי רש"י: "נגמר מאליו לכל דבריו"? או דברי אבן עזרא: "נעשה מאיליו ודולק"? האם הכוונה שהגאולה תהיה אטית ומדורגת? באיזה כח ותנועה פנימית מתמידים ושקטים ולא באירועים גדולים חיצוניים? האם גישה זו משלימה או מנוגדת ל טענת ריה"ל שלא עלו כולם ומה? האם ניתן גם לקשר את הזית של זכריה לזית שאחרי המבול שמסמל את החזרה האטית והמדורגת של העולם למקום חי?

למשה: "ועשית מנורת זהב טהור" (שמות כ"ה ל"א) - זו כנסת ישראל. "מקשה תיעשה המנורה יריכה וקנה גביעה כפתוריה ופרחיה" - יריכה זה הנשיא, וקנה זה אב בית דין, גביעה אלו החכמים, כפתוריה אלו התלמידים, ופרחיה אילו התינוקות הלומדים בבית הספר. "ממנה יהיו" - "כלך יפה רעיתי" ... אמר הקב"ה: שלא תהא מעוטה בפניהם (בפניכם?), הרי בדברים הללו אני אחפש ירושלים - "והיה בעת ההוא אחפש ירושלים בנרות".<sup>11</sup>

שבת שלום ושמחה בזאת חנוכה  
מחלקי המים

<sup>11</sup> הנרות של זכריה כאילו סותרים את נבואות ישעיהו על האור הגדול לעתיד לבא. ישעיהו אומר: "והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים" (ישעיהו ל כו). ואילו האור הגדול לפי זכריה הוא מנורת כנסת ישראל שנרותיה הם עם ישראל עצמו מהנשיא ואב בית דין ועד אחרון התינוקות הלומדים בבית הספר. זוהי המנורה שכולה זהב וגולה על ראשה. גישת נביאים אחרונים (זכריה, צפניה) מול נביאים ראשונים (ישעיה). ושוב מקושרת מנורת זכריה עם מנורת משה. אך ראה בהמשך מדרש זה שם שבסופו של דבר גם הוא מגיע ל חשבון של שבעים נרות, כמו שהיה בעשר המנורות שבמקדש שלמה. ויש גם שיטה המחשבת ארבעים ותשעה נרות שהיא בעצם הפשט בפסוק שבהפטרנונו: "שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה". הכל כפולות של שבע, בחג שהוא בעצם סביב המספר שמונה. ועל "ימי שמונה", אי"ה בשנה הבאה.